

**TÜRKÇENİN YABANCI DİL OLARAK ÖĞRETİMİNDE YAP- VE ET- YARDIMCI FİİLLERİYLE
OLUŞTURULAN BİRLEŞİK FİİLLER**
*Compound Verbs Formed With Yap- And Et- Auxiliary Verbs In Teaching Turkish As A Foreign
Language*

Şeyda YEŞİLYURT¹

¹ Dr., Gazi Üniversitesi TÖMER, syesilyurt@gazi.edu.tr, orcid.org/ 0000-0001-7721-5323

Araştırma Makalesi/Research Article

Makale Bilgisi
Geliş/Received: 27.03.2021
Kabul/Accepted: 21.09.2021

DOI:10.20322/littera.904215

Anahtar Kelimeler

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi, birleşik fiiller, et- yardımcı fiili, yap- yardımcı fiili.

ÖZ

Bu çalışma Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin, “ziyaret et- mi /ziyaret yap- mı doğru?”; kahvaltı etmek mi/ kahvaltı yapmak mı?; bunlar doğruysa namaz yapılabiliyor muyum?” gibi birleşik fiilleri kullanma konusundaki sorularından ortaya çıkmıştır. Aslında “yap-” yardımcı fiilinin kullanımı konusunda ana dili Türkçe olan öğrencilerde ve öğretmenlerde de bir tartışma olduğu görülmektedir. Bu amaçla çalışmada öncelikle birleşik fiillerin ve özellikle “et-” ve “yap-” yardımcı fiillerinin (eylemlerinin) alanyazında nasıl ele alındığı incelenmiştir. Ardından Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde “isim + yardımcı fiiller” den “etmek ve yapmak” yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiillerin temel seviyeden ileri seviyeye kadar nasıl ele alındığını incelemek amacıyla “İstanbul Yabancılar için Türkçe” ders kitabının tüm seviyelerindeki birleşik fiiller (et- ve yap-’la kurulan) listelenmiştir. Araştırma nitel veri toplama tekniklerinden faydalanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli kullanılan betimsel bir çalışmadır. Araştırmada verilerin toplanmasında doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda “İstanbul Yabancılar için Türkçe” ders kitabındaki etkinlik ve metinlerde “et-” yardımcı fiiliyle kurulmuş 133, “yap-” yardımcı fiiliyle kurulmuş 68 birleşik fiilin kullanıldığı ve “kahvaltı yap-/ kahvaltı et-” şeklindeki iki kullanımın da kitapta yer aldığı tespit edilmiştir. Bu tespit ve alanyazındaki diğer çalışmalardan hareketle “yap-” yardımcı fiilinin uygun isimlerle “et-” yardımcı fiili gibi birleşik fiil olarak kullanılmasında bir sakınca olmadığı görülmüştür.

ABSTRACT

This study emerged from students' questions “who learn Turkish as a foreign language”, “ziyaret et- /ziyaret yap- ; kahvaltı etmek / kahvaltı yapmak is it right? ”; if these are true, can I say “namaz yap-?” about using combined actions such as. In fact, it is observed that there is a debate among Turkish-speaking students and teachers on the use of the “yap-” auxiliary verb. For this purpose, in the study, firstly, how combined actions and especially “et-” and “yap-” auxiliary actions are handled in the literature is examined. The research was carried out using qualitative data collection techniques. It is a descriptive study using scanning model. Document analysis method was used to collect data in the study. Then, in order to examine how the compound verbs formed with the auxiliary verb “yap- and et-” from “noun + auxiliary verbs” are handled from basic to advanced level in teaching Turkish as a foreign language, compound verbs (established et- and yap-) at all levels of the textbook “İstanbul Yabancılar için Türkçe” books are listed. It has been determined that there are 133 compound verbs with et- , 68 compound verbs formed with yap- auxiliary verb, and two usages of “ kahvaltı yap- / kahvaltı et-” are also included in the book.

Keywords

Teaching Turkish as a foreign language, compound verbs, et- auxiliary verb, yap- auxiliary verb

Atıf/Citation: Yeşilyurt, Ş. (2021), “Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Yap- ve Et- Yardımcı Fiilleriyle Oluşturulan Birleşik Fiiller”, *Littera Turca, Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 7/4, 1613-1629.

Sorumlu yazar/Corresponding author: Şeyda YEŞİLYURT, syesilyurt@gazi.edu.tr

GİRİŞ

Birleşik fiiller, günlük hayatta sıkça kullandığımız dil yapılarından. “Yardım et-, park et-, teşekkür et-; tatil yap-, ödev yap-“ gibi birleşik fiiller, hayatın doğal akışı içinde her gün kullanılmaktadır. Bu fiiller, Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde temel seviyeden itibaren verilmektedir. “Teşekkür ederim, rica ederim, memnun oldum, tebrik ederim...” gibi kalıp ifadelerin “birleşik fiil” olduğu belirtilmeden temel seviyede öğretildiği görülmektedir. Ancak “et-“ ve “yap-“ yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiillerin öğretiminde ve öğreniminde bir karmaşa olduğu görülmektedir. Bu çalışma Türkçeyi yabancı dil olarak öğrenen öğrencilerin, “ziyaret et- mi /ziyaret yap- mı doğru?”; kahvaltı etmek mi/ kahvaltı yapmak mı?; bunlar doğruysa namaz yap- diyebilir miyim?” gibi birleşik fiilleri kullanma konusundaki sorularından ortaya çıkmıştır. Aslında “yap-“ yardımcı fiilinin kullanımı konusunda ana dili Türkçe olan öğrencilerde ve öğretmenlerde de bir tartışma olduğu görülmektedir. Karadavut (2015: 96), dil bilimcilerin Türkçede yardımcı fiiller konusunda tam bir mutabakata varamadıklarını belirtmekte ve yardımcı fiillerin gramer çalışmalarında genellikle yapı bakımından incelendiğini ancak son yıllarda yapının yanı sıra anlam ve işlev özellikleri hakkında yapılan çalışmaların da görüldüğünü ifade etmektedir. Bu nedenle çalışmada öncelikle birleşik fiillerin ve özellikle “et-“ ve “yap-“ yardımcı fiillerinin alanyazında nasıl ele alındığı incelenmiş ardından Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde “isim + yardımcı fiiller” den “etmek ve yapmak” yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiillerin temel seviyeden ileri seviyeye kadar nasıl verildiğini incelemek amacıyla “İstanbul Yabancılar için Türkçe” ders kitabının tüm seviyelerindeki birleşik fiilleri (et- ve yap-’la kurulan) listelenmiştir. “Et-“ ve “yap-“ yardımcı fiili ile ortak kullanılan isimler de tespit edilmiştir. Bu yardımcı fiillerin kullanımına dair tespit ve önerilerde bulunulmuştur.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Kelimeler, insanlığın en önemli ifade aracıdır. Hayatı anlamlı kılan, insanı insan yapan, iletişimi sağlayan araç, kelimelerdir. İş, oluş, hareket bildiren kelimelere fiil denmekteyken varlıkları, kavramları ifade etmek için kullandığımız kelimelere ise isim denmektedir. İsimler, hareket, iş ve oluş bildirmemektedir. Ancak kimi zaman isimler, cümle içinde harekete dönüşmeye ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada devreye yapım ekleri ve yardımcı fiiller girmektedir.

Topaloğlu (1989: 159) yardımcı fiili, “İsimlerin sonuna gelerek onların fiil gibi kullanılmalarını sağlayan, tek başına da anlamı olduğu halde genellikle bu görevi yerine getirmeye yarayan fiil.” olarak tanımlamaktadır. Ayrıca “Bugünkü Türkçede kullanılan yardımcı fiiller etmek, eylemek, olmak, kılmaktır. Örneğin; yardım etmek, adam etmek, reddetmek; muavenet eylemek, hicret eylemek, mahrum eylemek; iyi olmak, hür olmak, kardeş olmak; namaz kılmak, mesut kılmak, müessir kılmak.” şeklinde seksenli yılların sonunda aktif olarak kullanılan yardımcı eylemlerin “et-, eyle-, ol-, kıl-“ olduğunu ifade etmektedir. Güneş (1995: 160), yardımcı fiiller hakkında “İsimlerle kullanılarak, onların anlamına hareket ifadesi kazandıran veya birlikte kullanıldıkları asıl fiilin anlamında birtakım değişiklikler meydana getiren fiillerdir. Yardımcı fiillerin bir kısmı, asıl fiil olarak da kullanılır. Bazı yardımcı fiiller ise hem isimlerle, hem fiillerle bir araya gelerek birleşik fiil oluşturabilir; bu esnada kendi özel anlamından uzaklaşarak, âdeta bir yapım eki özelliği kazanır.” demektedir.

Birleşik fiiller, alanyazında genellikle aynı şekilde tanımlanmaktadır. Korkmaz (2003: 791) “Bir ad ile bir yardımcı fiilin veya iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden fazla kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir” şeklinde ifade etmektedir. Karahan (2005: 73-74), birleşik fiilleri “Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere yan yana gelen kelimeler topluluğu” olarak tanımlamaktadır. Özkan (2000: 146-147) birleşik fiiller için “Bir yardımcı fiil ile bir isim veya fiil unsurunun meydana getirdiği kelime grubudur. İsim ve fiil unsuru önce, yardımcı fiil sonra gelir. İsimlerle oluşturulan bileşik fiillerde esas anlamı isim unsuru taşır. Yardımcı fiillerin anlama etkisi yoktur, yalnızca isim unsurunu fiilleştirir ve onların çekimini sağlar” demektedir. Kısacası isimleri cümlede harekete dönüştürmeye yardım eden eylemlere, yardımcı eylem denmektedir.

Ergin (1989: 365), isimlerle yapılan birleşik fiiller hakkında, “İsimle birleşik fiil yapan yardımcı fiiller et-, ol-, eyle-, bulun-, yap- fiilleridir. Bunlardan et-, eyle-, yap- isimlerden geçişli birleşik fiil; ol-, bulun- ise geçişsiz birleşik fiil yaparlar.” ifadesini kullanmaktadır. Korkmaz (2003: 792-800), isim+ yardımcı fiil yapısını “Bunlar bir ad veya sıfat ile et-, eyle-, yap-, kıl-, ol- ve bulun- yardımcı fiillerinin birleşmesinden oluşmuştur.” şeklinde tanımlamaktadır. Birleştikleri yardımcı fiilin görevi, bir adı fiil durumuna getirmektir. Dolayısıyla, esas anlam ad üzerindedir. Yardımcı fiil, yalnızca adı “etmek”, “yapmak”, “kılmak” ve “olmak” anlamları katarak fiilleştiren ve çekim eklerini alan bir işlev yüklenmiştir.” diye belirtmektedir. Karahan (2005: 73-74), en işlek yardımcı fiillerin “et- ve ol-” fiilleri olduğunu “yap-, bulun-” fiilleri de sıkça kullanıldığını, “kıl- ve eyle-” fiillerinin ise işlekliliğinin azaldığını belirtmiştir. Kâşgarlı’nın XI. yüzyılda tamamladığı sözlüğüne göre “er tām ‘duvar’ yaptı” (2005, 662); “er iş kıldı ‘yaptı’” (2005, 423); “ol mening işim ettürdi ‘yaptırdı’” (2005, 272) örneklerinde görüldüğü üzere yap-, et- ve kıl- ile aynı anlamdaki fiillerdendir (Şişman, 2019:235).

Ediskun (2010:228-246), isim kök veya gövdesinden et-, eyle-, bul-, bulun-, kıl-, buyur-, ol- yardımcı fiillerinden biriyle oluşan birleşik fiiller başlığı altında yardımcı fiillere değinmiştir. Ayrıca, bu gruptaki yardımcı fiillerin tek başlarına da kullanılabileceğini ve bu kullanımlarda bir sözlük anlamlarının bulunduğunu belirtmiştir (s. 228-246). Bilgegil (1963:280), ise isim soyundan kelimeleri fiil hâline getiren sözleri yardımcı fiil olarak tanımlamış ve bu yardımcı fiillere et-, eyle-, kıl-, buyur ve ol- fiillerini örnek göstermiştir. Diğer açıklamalardan farklı olarak yap- fiilini et- fiili yerine kullanmaktan sakınmak gerektiğini de vurgulamış, “yap-” fiilini yardımcı eylem sınıflandırmasına almamıştır. Banguoğlu (2004:314-316); et-, ol-, eyle-, yap-, kıl- gibi fiillerin yalnız kullanılışları dışında isim tabanları ile belirtisiz nesne biçiminde kaynaşarak birleşik fiilleri meydana getirdiğini belirtmiştir.

Nazarov (2005, 83-89), yardımcı fiilleri isim, sıfat, zarf, zamir gibi kelime türleri ile birlikte kullanılan yardımcı fiiller (ol-, et-, eyle-, kıl-, yap-) ve sadece fiil ile birlikte kullanılan yardımcı fiiller (ver-, dur-, yaz-, bil-, gel-, koy-, kal-, yat-, gör-, git-) olmak üzere ikiye ayırmış ve ilk gruptaki yardımcı fiillerin gramer-leksik özellikleri üzerinde durmuştur.

Zülfikar (2009, 435-437), yardımcı fiil sayısının birbirinden farklı olduğuna dikkat çekmiştir. Değerlendirmesinde; ol-, et-, eyle-, kıl- ve yap- fiillerine yardımcı fiil; bil-, ver-, kal-, dur-, gel-, gör- ve yaz- fiillerine ise tasvirî fiil

dedikten sonra geriye kalan git-, geç-, kaç-, at-, koy-, bul- gibi fiillerin kullanımları et- ve ol- fiiline benzeyenleri yardımcı fiil kabul etmek gerektiğini belirtmiştir.

Karabeyoğlu (2008:129), “yap- fiili, et-, eyle-, kıl- fiillerinin işlevine benzer şekilde abone yap-, ambalaj yap-, hasta yap-, paramparça yap- vb. örneklerinde cümlede birleşik fiilin nesnesi olan varlığın birleşikteki ad unsuruyla bildirilen kavrama maruz bırakılması, onunla nitelenmesi veya o nitelik, durumun nesneye yüklenmesini; nesnenin o duruma büründürülmesini sağlamak işlevini yüklediği görülür.” demektedir.

Baydar (2013: 55-66) çalışmasında, “yap-“ yardımcı fiilinin deyim yapma göreviyle kullanıldığını belirtmiştir. Doğan (2017-192-2021) Baydar’ın bu görüşünü “yap-“ yardımcı fiiliyle kurulan bazı birleşik fiiller TDK’nin internet sitesindeki Atasözleri ve Deyimler Sözlüğünde deyim olarak gösterilmiştir.” şeklinde doğrulasa da “Buna karşılık et-, ol- fiilleriyle kurulan bazı birleşik yapılar da bu sözlükte deyim olarak nitelendirilmiştir. Buradan et- ve ol- fiillerinin yardımcı fiil olmadığı sonucuna ulaşmak ne kadar zorsa aynı derecede yap- fiilinin de bu fiillerle aynı kategoride olmadığı sonucuna ulaşmak o kadar zordur.” ifadesiyle “yap-“ yardımcı fiilinin deyim yapma görevinin dışında da birleşik fiil yapabileceğini vurgulamaktadır.

Boeschoten (2003:149-156), “etmek’ in yapmak tarafından kullanım dışına itilmesi yeni bir durumdur. Şu andaki bilgilerimize dayanarak, bunun nedenleriyle ilgili saptamalarda bulunmak oldukça güçtür. Ancak Türkiye Türkçesinde etmek fiili, yeni kombinasyonlar oluşturmak için potansiyel bir yardımcı fiil olma özelliğini kaybetmiş gibi görünmektedir. Bununla birlikte oldukça yeni birkaç sorunlu yapı da vardır: daktilo etmek, çek etmek, fotokopi etmek gibi.” ifadesiyle aslında tam da bu çalışmada vurgulanmak istenen konuyu ifade etmektedir. “Yap-“ fiili buraya kadar da ele alınan çalışmaların hemen hepsinde yardımcı fiil olarak ifade edilmiştir. Sadece Bilgegil (1963) “yap-“ fiilinin kesinlikle “et-“ yerine kullanılamayacağını belirtmiş ve yardımcı fiil olarak kabul etmemiştir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi başlığıyla “et-“ yardımcı eylemini inceleyen tek çalışma ise Kaplankıran ve Kumsar’ın “Et- Yardımcı Fiiliyle Oluşturulan Birleşik Fiillerin Türkçe Dil Öğretim Ders Kitaplarındaki Sıklığı Üzerine” adlı çalışmadır. Kaplankıran ve Kumsar (2020:294-313), “Bazı et- fiilli birleşik yapıların birbiriyle alternatifli kullanılıyor olması hataları arttırabilmektedir. Mesela kahvaltı yap- ve kahvaltı et- kelimeleri günlük hayatta birlikte kullanılabilir. Bu durum bazı öğrenciler için farklı örneklerde bu iki yapının aynı mana taşıdığı fikrini ortaya çıkarabilmekte ve yanlışlıkları çoğaltmaktadır.” demektedirler. Çalışmanın bulgular bölümünde “Kahvaltı et- fiili “Yedi İklim Türkçe öğretim kitabında 24 defa geçmektedir. Aynı kelime Yeni Hitit’te hiç geçmemektedir. Yeni Hitit’te kahvaltı yap- şeklinde geçen bu fiil 8 defa tekrar etmektedir. Buradaki örnekte olduğu gibi bazı kelimelerin gündelik yaşamda kullanılan diğer şekillerinin yer aldığı görülmektedir. Bu durum dili yeni öğrenen öğren(i)cilerin et- ve yap- yardımcı fiillerinin işlevlerinde karışıklık yaşamasına sebebiyet verebilmektedir.” ifadesi de geçmektedir.

Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde Türk dili alanındaki çalışmaların çoğunda “et- ve yap-“ yardımcı eyleminin aynı görevi üstlendiği ifade edilmektedir. Sadece birkaç çalışmada “yap-“ fiilinin kesinlikle yardımcı eylem olarak “et-“ fiili yerine kullanılamayacağı belirtilmektedir. Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanında

“et-“ yardımcı eyleminin müstakil olarak incelendiği çalışmada “kahvaltı yap-“ birleşik fiilini kullanmanın bir yanlışlık olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışmanın temel amaçlarından biri de “et-“ yardımcı “eylemi yerine “yap-“ yardımcı eyleminin kullanılması bir hata mıdır?” sorusunun cevabını bulmaya yardımcı olmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi alanında yapılan çalışmalar, öğrencilerin Türkçe öğrenirken anlamakta zorlandıkları veya karmaşa yaşadıkları konuları ele almalıdır. Bu konulardan biri de “etmek” ve “yapmak” yardımcı fiilinin kullanımında oluşan karmaşadır. Buradan hareketle bu çalışma:

“İstanbul Yabancılar için Türkçe” ders kitaplarında “et-“ ve “yap-“ yardımcı fiiliyle kullanılan isimler nelerdir?

“İstanbul Yabancılar için Türkçe” ders kitaplarında “et-“ ve “yap-“ yardımcı fiiliyle kurulan kaç birleşik fiil geçmektedir?

“İstanbul Yabancılar için Türkçe” ders kitaplarında hem “et-“ hem “yap-“ fiiliyle kurulan birleşik fiiller var mıdır?” sorularına yanıt aramak amacıyla yapılmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma nitel veri toplama tekniklerinden faydalanılarak gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli kullanılan betimsel bir çalışmadır. Tarama modelleri, geçmişte ya da hâlen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, uygun bir biçimde “gözleyip” belirleyebilmektir (Karasar, 2010: 77). Olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye, açıklamaya çalışır. Bu sayede onları iyi anlayabilme, gruplayabilme olanağı sağlanır ve aralarındaki ilişkiler saptanmış olur (Kaptan, 1998). Araştırmada verilerin toplamasında doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi yöntemi, araştırmanın amacına yönelik kaynaklara ulaşmada ve elde edilecek verilerin tespit edilmesinde kullanılır (Çepni, 2007: 76). Bu yöntem sayesinde incelenen kitaplar birleşik fiillerin Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde nasıl verildiği hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlayacaktır.

ÇALIŞMA GRUBU VE SINIRLILIKLAR

Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi alanı gittikçe gelişme gösteren ve bu gelişmelere paralel olarak yeni materyallerle desteklenen bir alandır. Farklı kurum ve kuruluşlara ait yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi amacıyla yazılmış birçok set bulunmaktadır. İstanbul Yabancılar için Türkçe, Yedi İklim Türkçe ve Yeni Hitit bunlardan birkaçıdır. Daha önceki çalışmalarda “Yedi İklim Türkçe ve Yeni Hitit” ders kitapları (A1/A2) “et-“ yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiiller bakımından incelendiği için bu çalışma “İstanbul Yabancılar için Türkçe” ders kitabının tüm seviyeleri ile sınırlı tutulmuştur.

Bu araştırmanın çalışma grubunu Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde kullanılan "İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı A1-A2-B1-B2 ve C1" seviyeleri oluşturmaktadır. Temel seviyeden ileri seviyeye kadar aynı sette "et-" ve "yap-" yardımcı fiiliyle hangi isimlerin kullanıldığı tespit edilmiştir.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma sonucundan elde edilen bulgulara ve yorumlara yer verilmektedir. İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders Kitabı'nın tüm seviyelerinde "et-" ve "yap-" yardımcı fiiliyle kullanılan isimler, tablolar şeklinde listelenerek tablolara ait yorumlar verilecektir.

Tablo 1. A1 İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı "Et-" Yardımcı Eylemli İsimler

<i>Teşekkür et-</i>	<i>Seyahat et-</i>	<i>Kahvaltı et-</i>	<i>Tercih et-</i>	<i>İcat et-</i>	<i>Fark et-</i>
<i>İkram et-</i>	<i>İcat et-</i>	<i>Seyret-</i>	<i>Telefon et-</i>	<i>Keşfet-</i>	<i>Elde et-</i>
<i>Tarif et-</i>	<i>Fethet-</i>	<i>Rahat et-</i>	<i>Kaybet-</i>	<i>Hareket et-</i>	<i>Yolcu et-</i>
<i>Nefret et-</i>	<i>Acele et-</i>	<i>İkna et-</i>	<i>Affet-</i>	<i>Temsil et-</i>	<i>Kabul et-</i>
<i>Tavsiye et-</i>	<i>Merak et-</i>	<i>Rica et-</i>	<i>Acele et-</i>	<i>Takip et-</i>	<i>Terk et-</i>
<i>Yardım et-</i>	<i>Ziyaret et-</i>	<i>Terk et-</i>	<i>Vefat et-</i>	<i>Dua et-</i>	

Yabancı dil öğretiminde, temel seviyede kullanılacak fiillerin, günlük hayatta en çok ihtiyaç duyulan fiiller olmasına dikkat edilmektedir. Zira A1'de temel ihtiyaçlarını ifade edebilecek, kendini tanıtabilecek, temel seviyede iletişim kurabilecek bir dil girdisi hedeflenmektedir. İstanbul Türkçesi A1'deki "et-" yardımcı fiiliyle oluşturulmuş birleşik fiiller incelendiğinde 35 birleşik fiil görülmektedir. "Teşekkür et-, Rica et-" ilk öğretilen kalıp ifadeler arasında yer almaktadır. Araştırmamızın sorun cümlesi "kahvaltı et-" ve "ziyaret et-" birleşik fiilleri tabloda görüldüğü gibi A1 de "etmek" yardımcı eylemiyle verilmiştir. Diğer fiiller incelendiğinde "dua et-, hareket et-, seyahat et-, tercih et-" de bağlama göre ve ek alma durumuna göre "yap-" yardımcı fiilleriyle kullanılabilir birleşik eylemlerdir. "Duamızı yaptık; Bir Ankara seyahati yapalım." örneklerinde olduğu gibi yap- yardımcı eylemiyle kullanımları da mümkündür. Burada "et-" yardımcı eylemiyle kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 2. A1 İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı "Yap-" Yardımcı Eylemli İsimler

<i>Kahvaltı yap-</i>	<i>Plan yap-</i>	<i>Ütü yap-</i>	<i>Yemek yap-</i>	<i>Resim yap-</i>
<i>Rezervasyon yaptır-</i>	<i>Tahlil yaptır-</i>	<i>Manikür yaptır-</i>	<i>Yürüyüş yap-</i>	<i>Alışveriş yap-</i>
<i>Kahve yap-</i>	<i>Ödev yap-</i>	<i>Spor yap-</i>	<i>Ses yap-</i>	

A1 kitabında yap- yardımcı eylemiyle kurulan birleşik fiil sayısı 11'dir. "Et-" yardımcı eyleminden daha az kullanıldığı görülen "yap-" yardımcı eylemiyle kullanılan isimlerden ilk dikkati çeken "kahvaltı yap-"tır. Hem "et-" hem "yap-" yardımcı fiili "kahvaltı" ismiyle beraber kullanılmıştır. TDK'ye göre Türkçe sözlük "kahvaltı etmek" birleşik fiilini kabul etmekte ancak "kahvaltı yap-" sözlükte yer almamaktadır. Bu nedenle özellikle kitaplarda "kahvaltı et-" fiilinin yazılması doğru bulunmaktadır. Ancak burada ikisine de yer verilmiş olması dikkat çekicidir.

Yap- fiilinin esas fiil göreviyle kullanıldığı cümlelerde "meydana getirmek, üretmek" anlamı esas olduğundan "kahve yap-, yemek yap-, ses yap-" örneklerinde esas fiil olarak kullanıldığı bilinmekle birlikte artık bu isimlerin yap- eylemiyle kalıplaşma eğilimi gösterdiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Öztürk, birleşik fiiller üzerine yaptığı çalışmada Zülfikar'ın, yapmak fiili yardımcı fiil mi yoksa esas fiil mi, bunu ayırt etmek gittikçe zorlaşıyor dediğini aynı gelişmenin olmak, almak, başlamak, bulunmak ve koymak gibi fiillerde de söz konusu olduğunu ifade etmiştir (Zülfikar, 2005: 643).

Tablo 3. A2 İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı "Et-" Yardımcı Eylemli İsimler

<i>Kahvaltı et-</i>	<i>Sohbet et-</i>	<i>Nefret et-</i>	<i>Yardım et-</i>	<i>Telefon et-</i>
<i>Ziyaret et-</i>	<i>Devam et-</i>	<i>Hisset-</i>	<i>Mutlu et-</i>	<i>Davet et-</i>
<i>Tercih et-</i>	<i>Teşekkür et-</i>	<i>Rica et-</i>	<i>Affet-</i>	<i>Kontrol et-</i>
<i>Bahset-</i>	<i>Hediye et-</i>	<i>Dans et-</i>	<i>Tahmin et-</i>	

İstanbul Türkçe Ders Kitabı A2'de "et-" yardımcı eylemiyle 19 birleşik fiil kullanılmıştır. Kahvaltı ve ziyaret etmek fiilleri yine burada da yer almaktadır. "Dans et-/yap-, sohbet et-/yap-, yardım et-/yap-" gibi günlük konuşma dilinde iki yardımcı fiile de kullanılan birleşik eylemlerin "et-" yardımcı eylemiyle tercih edildiği görülmektedir.

Tablo 4. A2 İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı "Yap-" Yardımcı Eylemli İsimler

<i>Spor yap-</i>	<i>Sihirbazlık yap-</i>	<i>Kayak yap-</i>	<i>Yemek yap-</i>	<i>Gezi yap-</i>
<i>Rezervasyon yap-</i>	<i>Eğlence yap-</i>	<i>Koleksiyon yap-</i>	<i>Alışveriş yap-</i>	<i>Piknik yap-</i>
<i>Tatil yap-</i>	<i>Deney yap-</i>	<i>Tur yap-</i>	<i>Pilav yap-</i>	<i>Hükümdarlık yap-</i>
<i>Pasta yap-</i>	<i>Çalışma yap-</i>	<i>Araştırma yap-</i>	<i>Rejim yap-</i>	<i>Dedikodu yap-</i>
<i>Yol tarifi yap-</i>	<i>İş yap-</i>	<i>Ev sahipliği yap-</i>	<i>Ödev yap-</i>	<i>Kebab yap-</i>

A2 kitabında "yap-" yardımcı eylemiyle kullanılan birleşik fiil sayısı 22'dir. A1'de "et-" yardımcı eylemli fiiller daha çokken burada "yap-" yardımcı eylemiyle kurulan fiiller daha fazladır. Bunların içinden "dedikodu et-/yap-, yolu tarif et-/yol tarifi yap-, ev sahipliği et-/ ev sahipliği yap-" gibi birleşik eylemlerin "et-" yardımcı eylemiyle de kullanımları mevcutken "yap-" yardımcı eylemiyle olan kullanımları tercih edilmiştir.

Tablo 5. B1 İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı “Et-“ Yardımcı Eylemli İsimler

Seyret-	Teslim et-	Yardım et-	Tamir et-	Acele et-
Dikkat et-	Sohbet et-	Takip et-	Kalbini Fethet-	İfade et-
Bahset-	Cesaret et-	Rica et-	Motive et-	Keşfet-
Etki et-	İkna et-	İstifa et-	Tespit et-	İnkâr et-
Yüreği hop et-	Bir çuval inciri berbat et-	Not et-	Devam et-	Tercih et-

B1 kitabında “-et-“ yardımcı eylemiyle kurulmuş 25 birleşik fiil bulunmaktadır. Fiiller incelendiğinde “et-“ yardımcı eylemi dışında farklı yardımcı eylemlerle kullanılmayan birleşik fiiller olduğu görülmektedir. “Yüreği hop et-“, “Bir çuval inciri berbat et-“, “Kalbini fethet-“ gibi deyimler de örnekler arasında mevcuttur.

Tablo 6. B1 İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı “Yap-“ Yardımcı Eylemli İsimler

Rezervasyon yaptır-	Liste yap-	Pazarlık yap-	İşlem yap-	İş yap-	Spor yap-
Yemek yap-	Alışveriş yap-	Salata yap-	Kahvaltı yap-	Hata yap-	

B1 kitabında “yap-“ yardımcı eylemiyle 11 birleşik fiil kullanılmıştır. “Hata, kahvaltı, pazarlık” isimleri “et-“ yardımcı eylemleriyle kullanılan fiillerdir. TDK’nin sözlüğünde “pazarlık etmek” şeklinde kullanılmaktadır. Burada yap- yardımcı eylemiyle kullanılmıştır.

Tablo 7. B2 İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı “Et-“ Yardımcı Eylemli İsimler

Devam et-	Kabul et-	Bahset-	Seyahat et-	Keşfet-	İcat et-
Fark et-	Davet et-	Hareket et-	Affet-	Hisset-	Tebrik et-
İnşa et-	Merak et-	Tekrar et-	Sohbet et-	Teklif et-	Telefon et-
Elde et-	Ziyaret et-	Kaydet-	Hediye et-	Ayirt et-	Temsil et-
Teşekkür et-	Temsil et-	Teşvik et-	Kabul et-	Kontrol et-	Nefret et-
Yardım et-	İşaret et-	Rehberlik et-	Seyret-	Kaybet-	Tarif et-
İfade et-	Müdahale et-	Takdir et-	Dua et-	Şarj et-	Takip et-
Terk et-	Tasarruf et-	İma et-	Zannet-	Merhamet et-	Zannet-
Nüfuz et-	İlan et-	Kavga et-			

B2 kitabında “et-“ yardımcı eylemiyle kurulmuş 52 birleşik fiil bulunmaktadır. Ziyaret et- eylemi A1’de etmek yardımcı eylemiyle verilmekteydi, yine burada da etmek yardımcı eylemiyle kullanılmaktadır. “Kavga yap-, tekrar yap-“ günlük konuşma dilinde sıkça kullanılan birleşik fiillerdir. Burada iki fiil de “etmek” yardımcı eylemiyle kullanılmaktadır.

Tablo 8. B2 İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı “Yap-“ Yardımcı Eylemli İsimler

<i>Şaka yap-</i>	<i>Yemek yap-</i>	<i>Değerlendirme yap-</i>	<i>Alışveriş yap-</i>	<i>İş yap-</i>	<i>Spor yap-</i>
<i>Araştırma yap-</i>	<i>Resim yap-</i>	<i>Koku yap-</i>	<i>Çapak yap-</i>	<i>Hazırlık yap-</i>	<i>Yolculuk yap-</i>
<i>Sınav yap-</i>	<i>Hata yap-</i>	<i>Diyet yap-</i>	<i>Kaza yap-</i>	<i>Kahvaltı yap-</i>	<i>Atılganlık yap-</i>
<i>Tahlil yap-</i>	<i>Analiz yap-</i>	<i>Liste yap-</i>	<i>Bağımlı yap-</i>	<i>Zam yap-</i>	

B2 kitabında “yap-“ yardımcı eylemiyle 23 birleşik fiil yer almaktadır. Bu fiillerin günlük yap- yardımcı eylemiyle kullanımları mevcuttur. “Kahvaltı yap-“ birleşik eylemi A1’den itibaren kitap setinde yer almaktadır ve hem “et-“ hem de “yap-“ yardımcı eylemiyle kullanımı bulunmaktadır. Analiz yap- birleşik fiili yine TDK sözlüğünde “etmek” yardımcı eylemiyle bulunmaktadır. “yap-“ yardımcı eylemiyle sözlükte yer almamaktadır. Yine “yolculuk yap-“ birleşik fiili TDK’nin sözlüğünde yoktur ve “yolculuk et-“ fiili bulunmaktadır.

“Yemek yap-“ yapısı ise yap- fiili bir meydana getirme anlamı taşıdığı için esas fiil göreviyle kullanılmaktadır.

Tablo 9. C1 İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı “Et-“ Yardımcı Eylemli İsimler

<i>Seyret-</i>	<i>Yardım et-</i>	<i>İlan et-</i>	<i>Kabul et-</i>	<i>İfade et-</i>	<i>İkram et-</i>
<i>Telafi et-</i>	<i>Mat et-</i>	<i>Addet-</i>	<i>Dans etmek</i>	<i>Tedavi et-</i>	<i>Delik deşik et-</i>
<i>Mahkûm et-</i>	<i>Kılavuzluk et-</i>	<i>İfade et-</i>	<i>Tarif et-</i>	<i>Teşvik et-</i>	<i>Keşfet-</i>
<i>Organize et-</i>	<i>Dekore et-</i>	<i>Takip et-</i>	<i>Göz ardı et-</i>	<i>Nefret et-</i>	<i>Müsaade et-</i>
<i>Haksız kazanç elde et-</i>	<i>Temin et-</i>	<i>Devam et-</i>	<i>Baş göz et-</i>	<i>Belli et-</i>	<i>Alay et-</i>
<i>Mücadele et-</i>	<i>Kavga et-</i>	<i>Temsil et-</i>	<i>Göç et-</i>	<i>Etki et-</i>	<i>Taklit et-</i>
<i>Seyret-</i>	<i>Takdir et-</i>	<i>Yok et-</i>	<i>İstifade et-</i>	<i>Akset-</i>	<i>İddia et-</i>
<i>İsyan et-</i>	<i>Tatmin et-</i>	<i>Tercih et-</i>	<i>İtiraz et-</i>	<i>Ayırt et-</i>	<i>Arz et-</i>
<i>Meşhur et-</i>	<i>Söz et-</i>	<i>İki laf et-</i>	<i>Kılavuzluk et-</i>	<i>Eşlik et-</i>	<i>Kopya et-</i>
<i>Zikret-</i>	<i>Temin et-</i>	<i>Sevk et-</i>	<i>Linç et-</i>	<i>Feryat et-</i>	<i>Sitem et-</i>
<i>İhraç et-</i>	<i>İşaret et-</i>	<i>Tercih et-</i>	<i>Servis et-</i>	<i>Addet-</i>	<i>Arkadaşlık et-</i>

<i>Dövüş et-</i>	<i>Israr et-</i>	<i>Akın et-</i>	<i>Hayal et-</i>	<i>Hareket et-</i>	<i>Hitap et-</i>
<i>Reddet-</i>	<i>Konuk et-</i>	<i>Şikâyet et-</i>	<i>Armağan et-</i>	<i>Vefat et-</i>	<i>Hak et-</i>
<i>Alt üst et-</i>	<i>İflas et-</i>	<i>İntihar et-</i>	<i>Fark et-</i>	<i>Mücadele et-</i>	<i>Zuhur et-</i>

C1 kitabında “et-“ yardımcı eylemiyle 84 birleşik fiil bulunmaktadır. Bunlardan “dövüş et-“ fiilinde “et-“ yardımcı eylemine ihtiyaç yoktur. Dövüş- ortak kök olup hem isim hem fiil olarak kullanılabilir. “Servis et-“ fiilinin TDK sözlüğünde “servis yap-“ şekli de mevcuttur. Ama yap- yardımcı fiiliyle fiilin kazandığı anlam ve et- yardım fiiliyle kazandığı anlam farklıdır. Burada kullanılan “servis et-“, “Bu akşam eve geldiğimde eşim akşam yemeğini servis ediyordu.” cümlesinde yemek servisi yap- bağlamında kullanılmıştır. Burada “servis yap-“ fiilinin tercih edilmesi bağlam açısından doğru olacaktır. Diğer fiiller et- yardımcı fiiliyle kullanımı yaygın olan fiillerdir. Alt üst et-, göz ardı et- gibi anlamca kaynaşmış birleşik fiiller de bulunmaktadır.

Tablo 10. C1 İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı “Yap-“ Yardımcı Eylemli İsimler

<i>Gürültü yap-</i>	<i>Makine yap-</i>	<i>Askerlik yap-</i>	<i>Kayıt yaptır-</i>	<i>Antrenman yap-</i>	<i>Ev yaptır-</i>
<i>Pazarlık yap-</i>	<i>Bilgilendirme yap-</i>	<i>İşlem yap-</i>	<i>Alışveriş yap-</i>	<i>Ödeme yap-</i>	<i>Yorum yap-</i>
<i>Ev sahipliği yap-</i>	<i>Müdürlük yap-</i>	<i>Öğretmenlik yap-</i>	<i>Okutmanlık yap-</i>	<i>Espri yap-</i>	<i>Gazetecilik yap-</i>
<i>Giriş yap-</i>	<i>Yenilik yap-</i>	<i>Harcama yap-</i>	<i>Kalıp yap-</i>	<i>Hırsızlık yap-</i>	<i>Görev yap-</i>
<i>Müfettişlik yap-</i>	<i>Yürüyüş yap-</i>	<i>Kaza yap-</i>	<i>Gezinti yap-</i>	<i>Dedikodu yap-</i>	<i>Satış yap-</i>
<i>Çalışma yap-</i>	<i>Şaka yap-</i>	<i>Deney yap-</i>	<i>Yüksek lisans yap-</i>	<i>Reklam yap-</i>	<i>Propaganda yap-</i>
<i>Film yap-</i>	<i>Dümen yap-</i>	<i>Kampanya yap-</i>	<i>Seçim yap-</i>	<i>Hiciv yap-</i>	<i>Hamle yap-</i>
<i>Sınıflandırma yap-</i>	<i>Yorum yap-</i>	<i>Değiş tokuş yap-</i>	<i>Kaza yap-</i>	<i>Sergi yap-</i>	<i>İşbirliği yap-</i>
<i>Müzik yap-</i>	<i>Diyet yap-</i>	<i>Arkadaşlık yap-</i>	<i>Stres yap-</i>	<i>Tatil yap-</i>	<i>İnceleme yap-</i>

C1 kitabında yap- yardımcı eylemiyle kullanılan birleşik fiil sayısı da 55’tir. C1 kitabında “arkadaşlık” ismi hem etmek hem de yapmak yardımcı eylemiyle kullanılmıştır. “Pazarlık yap-“ eylemi B1’de de yapmak şeklinde kitapta yer almıştır. “Dedikodu yap-“ fiili TDK sözlüğünde iki yardımcı fiille de verilmekte, setin genelinde ise “yapmak” yardımcı eylemli şekli tercih edilmektedir.

İstanbul Yabancılar için Türkçe Ders kitabının tüm seviyelerinde yer alan “et-“ yardımcı eylemli birleşik fiillerin alfabetik düzene göre sıralanmış şekli de şu şekildedir:

Tablo 11. İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitaplarındaki “Et-“ Yardımcı Eylemli İsimler

1. Acele et-	2. Addet-	3. Addet-	4. Affet-
5. Affet-	6. Akın et-	7. Akset-	8. Alay et-
9. Alt üst et-	10. Arkadaşlık et-	11. Armağan et-	12. Arz et-
13. Ayırt et-	14. Bahset-	15. Baş göz et-	16. Belli et-
17. Bir çuval inciri berbat et-	18. Cesaret et-	19. Dans et-	20. Dans etmek
21. Davet et-	22. Dekore et-	23. Delik deşik et-	24. Devam et-
25. Dikkat et-	26. Dövüş et-	27. Dua et-	28. Elde et-
29. Eşlik et-	30. Etki et-	31. Fark et-	32. Feryat et-
33. Fethet-	34. Göç et-	35. Göz ardı et-	36. Hak et-
37. Haksız kazanç elde et-	38. Hareket et-	39. Hayal et-	40. Hediye et-
41. Hisset-	42. Hitap et-	43. İsrar et-	44. İcat et-
45. İddia et-	46. İfade et-	47. İflas et-	48. İhraç et-
49. İki laf et-	50. İkna et-	51. İkrâm et-	52. İlan et-
53. İma et-	54. İnkâr et-	55. İnşa et-	56. İntihar et-
57. İstifa et-	58. İstifade et-	59. İsyan et-	60. İşaret et-
61. İtiraz et-	62. Kabul et-	63. Kahvaltı et-	64. Kalbini Fethet-
65. Kavga et-	66. Kaybet-	67. Kaydet-	68. Keşfet-
69. Kılavuzluk et-	70. Kontrol et-	71. Konuk et-	72. Kopya et-
73. Linç et-	74. Mahkûm et-	75. Mat et-	76. Merak et-
77. Merhamet et-	78. Meşhur et-	79. Motive et-	80. Mutlu et-
81. Mücadele et-	82. Müdahale et-	83. Müsaade et-	84. Nefret et-
85. Not et-	86. Nüfuz et-	87. Organize et-	88. Rahat et-
89. Reddet-	90. Rehberlik et-	91. Rica et-	92. Servis et-
93. Sevk et-	94. Seyahat et-	95. Seyahat et-	96. Seyret-
97. Sitem et-	98. Sohbet et-	99. Söz et-	100. Şarj et-
101. Şikâyet et-	102. Tahmin et-	103. Takdir et-	104. Takip et-

105. Taklit et-	106. Tamir et-	107. Tarif et-	108. Tasarruf et-
109. Tatmin et-	110. Tavsiye et-	111. Tebrik et-	112. Tedavi et-
113. Teklif et-	114. Tekrar et-	115. Telafi et-	116. Telefon et-
117. Temin et-	118. Temsil et-	119. Tercih et-	120. Terk et-
121. Teslim et-	122. Tespit et-	123. Teşekkür et-	124. Teşvik et-
125. Vefat et-	126. Yardım et-	127. Yok et-	128. Yolcu et-
129. Yüreği hop et-	130. Zannet-	131. Zikret-	132. Ziyaret et-
133. Zuhur et-			

İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ders kitaplarında et- yardımcı eylemiyle toplam 133 birleşik fiil kullanılmıştır. Bu birleşik fiillerden bazıları anlamca kaynaşmış birleşik fiillerdir: Yüreği hop et-, kalbini fethet-, haksız kazanç elde et-, iki laf et-, bir çuval inciri berbat et-, alt üst et- gibi. Birleşik fiillerdeki isimlerin çoğu yabancı kökenli (şarj, teşvik, zuhur, dekore...) olmakla birlikte Türkçe kökenli isimlerle (göç, söz) de kullanılmaktadır.

Tablo 12. *İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı Tüm Seviyelerdeki “Yap-“ Yardımcı Eylemli İsimler*

1. Alışveriş yap-	2. Analiz yap-	3. Antrenman yap-	4. Araştırma yap-
5. Arkadaşlık yap-	6. Askerlik yap-	7. Atılganlık yap-	8. Bağımlı yap-
9. Bilgilendirme yap-	10. Çalışma yap-	11. Çapak yap-	12. Dedikodu yap-
13. Değerlendirme yap-	14. Değiş tokuş yap-	15. Deney yap-	16. Diyet yap-
17. Dümen yap-	18. Eğlence yap-	19. Espri yap-	20. Ev sahipliği yap-
21. Ev yaptır-	22. Film yap-	23. Gazetecilik yap-	24. Gezi yap-
25. Gezinti yap-	26. Giriş yap-	27. Görev yap-	28. Gürültü yap-
29. Hamle yap-	30. Harcama yap-	31. Hata yap-	32. Hazırlık yap-
33. Hırsızlık yap-	34. Hiciv yap-	35. Hükümdarlık yap-	36. İnceleme yap-
37. İş yap-	38. İşbirliği yap-	39. İşlem yap-	40. Kahvaltı yap-
41. Kahve yap-	42. Kalıp yap-	43. Kampanya yap-	44. Kayak yap-
45. Kayıt yaptır-	46. Kaza yap-	47. Kebap yap-	48. Koku yap-
49. Koleksiyon yap-	50. Liste yap-	51. Makine yap-	52. Manikür yaptır-
53. Müdürlük yap-	54. Müfettişlik yap-	55. Müzik yap-	56. Okutmanlık yap-
57. Ödeme yap-	58. Ödev yap-	59. Öğretmenlik yap-	60. Pasta yap-

61. Pazarlık yap-	62. Piknik yap-	63. Pilav yap-	64. Plan yap-
65. Propaganda yap-	66. Rejim yap-	67. Reklam yap-	68. Resim yap-

Kitabın tüm seviyelerinde yap- fiiliyle birlikte kullanılan 68 fiil bulunmaktadır. Bunlardan bazılarında yap- fiili yardımcı fiil göreviyle değil esas fiil göreviyle kullanılmaktadır: Pilav yap-, pasta yap-, kahve yap-, reklam yap-, ev yaptır-. Bir üretim anlamı kattığında yap- fiili “yardımcı eylem göreviyle değil, esas fiil göreviyle kullanılmaktadır” şeklinde bir görüş hâkim olsa da bu ifadelerde süreklilik arz eden bir birliktelik olduğundan birleşik fiil olma eğilimi göstermektedir.

“Bilgilendirme yap-, harcama yap-, inceleme yap-, değerlendirme yap-, araştırma yap-“ yapılarında “bilgilendir-, harca-, incele-, değerlendir-, araştır-“ fiillerinin de kullanımı mümkünken fiillerin isim fiil şeklinin yap- yardımcı eylemiyle kullanımı tercih edilmiştir.

Meslek isimleriyle “müdürlük, müfettişlik, öğretmenlik, okutmanlık” yap- yardımcı eyleminin kullanıldığı görülmektedir.

Alanyazındaki çalışmalar incelendiğinde Türk dili alanındaki çalışmaların çoğunda “et- ve yap-“ yardımcı eyleminin aynı görevi üstlendiği ifade edilmektedir. Sadece birkaç çalışmada “yap-“ fiilinin kesinlikle yardımcı eylem olarak “et-“ fiili yerine kullanılamayacağı belirtilmektedir. “İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı” kitabında da “yap-“ fiilinin yardımcı fiil olarak kullanıldığı görülmektedir. “Yap-“ fiilinin diğer yardımcı fiillerin kullanımında olduğu gibi esas fiil olarak kullanıldığı yerler mevcut olmakla birlikte yardımcı fiil olduğu ve birleşik fiil kuruluşunda görev alabildiği açıktır. Hangi fiillerin yap- yardımcı eylemiyle hangi fiillerin et- yardımcı eylemiyle kullanılması gerektiği konusunda isimlerdeki kalıplaşmış yaygın kullanımlar esas alınmalıdır. Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde veya Türkçenin Türk çocuklarına öğretiminde de yap- fiilinin birleşik fiil kuruluşunda yardımcı fiil olarak kullanılabileceği öğretilmelidir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

İsim + yardımcı fiil kuruluşunda yer alan yardımcı eylemlerden “et- ve yap-“ çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Türkçenin yabancı dil öğretimi için yazılan kitaplarda “etmek” ve “yapmak” yardımcı fiillerinin öğretimi amacıyla incelediğimiz “İstanbul Yabancılar İçin Türkçe” ders kitaplarında hem etmek hem de yapmak yardımcı eylemleriyle oluşturulmuş birleşik fiiller olduğu görülmektedir. Tüm seviyelerde “et-“ yardımcı eylemiyle kullanılan 133 birleşik fiil, “yap-“ yardımcı eylemiyle kullanılan 63 birleşik fiil tespit edilmiştir.

Özellikle üzerinde durulan “kahvaltı etmek” birleşik fiilinin, A2 seviyesinden itibaren “kahvaltı yapmak/ kahvaltı etmek”olarak iki şekilde de kitaplarda yer aldığı görülmektedir. “Etmek” yardımcı eyleminin kullanımı üzerine daha önce yapılan diğer bir çalışmada (Kaplankıran ve Kumsar,2020) “Yedi İklim Türkçe” setinde “kahvaltı etmek”, Hitit Türkçe Setinde ise “kahvaltı yapmak” birleşik fiilinin kullanıldığı vurgulanmaktadır. Bu da bizlere iki kullanımın da yaygın olduğunu ve dilin doğasına aykırı bir kullanım olmadığını göstermektedir.

Çalışmasının ilk sayfalarında “yap-“ fiilini de yardımcı eylem olarak kabul eden Nazarov (2005: 88) “Türkiye Türkçesinde yap- fiili, kıl- yardımcı fiiline benzer bir anlamda kullanılmaktadır. Fakat bu fiilin ondan fazla anlamda kullanıldığı kabul edilse de, Türkiye’deki bilimsel kaynakların hiçbiri bunu yardımcı fiil olarak değerlendirmez.” şeklinde bir açıklama yapsa da Ergin(1989), Korkmaz (2003), Karahan (2004), Banguoğlu (2004), Zülfikar (2009) isim+ yardımcı fiil yapısındaki birleşik fiillerin “yap-“ yardımcı eylemiyle de kurulacağını belirtmişlerdir. Yap- fiilinin diğer yardımcı fiiller gibi, “ortaya koy-, üret-” anlamında kullanıldığı zaman asıl fiil değerinde olduğunu da belirtmişlerdir.

Boeschoten (2003:149-156), “Etmek fiiline sözcük oluşturma sistemine göre sonekli bir yapıyı ne de tümleçleri alabilir (örneğin trafik kontrolünü etmek/yapmak). Bu açıdan örneğin şu durumunu ele alın: Kahvaltıyı ettik / yaptık; Kahvaltıyı erken yaptık / ettik. (Anlaşıldığı üzere) tümleçsiz et= bir ek görüntüsü vermektedir.” şeklindeki bir açıklamayla “yap-“ yardımcı eyleminin daha çok tümleçli ifadeleri kapsadığını belirtmekteyse de “kahvaltı yap-“ kullanımı da artık oldukça yaygındır. Ancak bu açıklama bazı isimlerle doğru kabul edilebilir: ziyaret et-/ akraba ziyareti yap- gibi. Bazı isimlerin ise “et-“ yardımcı eylemiyle kullanımı kalıplaşmış bir şekle dönüştüğü için bunların “yap-“ yardımcı eylemiyle kullanılması yadırganmaktadır.

“Dedikodu et-/yap-, yolu tarif et-/yol tarifi yap-, ev sahipliği et-/ ev sahipliği yap-“ gibi birleşik eylemlerin “et-“ yardımcı eylemiyle de kullanımları mevcutken İstanbul Yabancılar İçin Türkçe ders kitabında “yap-“ yardımcı eylemiyle olan kullanımları tercih edilmiştir. “Hata, kahvaltı, pazarlık” isimleri “et-“ yardımcı eylemleriyle kullanılan fiillerdir. TDK’nin sözlüğünde “pazarlık etmek” şeklinde kullanılmaktadır. Burada yap- yardımcı eylemiyle kullanılmıştır. Analiz yap- birleşik fiili yine TDK sözlüğünde “etmek” yardımcı eylemiyle bulunmaktadır. “Yap-“ yardımcı eylemiyle sözlükte yer almamaktadır. Yine “yolculuk yap-“ birleşik fiili TDK’nin sözlüğünde yoktur ve “yolculuk et-“ fiili bulunmaktadır. TDK sözlüğünde “yap-“ yardımcı eylemiyle verilmeyen birleşik fiiller, yok hükmünde sayılmamalıdır. “Yolculuk et-“ ve “Analiz et-“ fiillerinde olduğu gibi sözlükte “etmek” yardımcı eylemiyle verilen ama günlük konuşma dilinde ve yazı dilinde “yapmak” yardımcı eylemiyle kurulan birleşik fiillerin varlığı yadsınamaz.

Buraya kadar edinilen bilgi ve verilere göre:

“Yap-“ yardımcı eylemi “et-“ yardımcı eyleminin yerine kullanılabilmekte ve aynı anlamı ifade edebilmektedir (istisnalar vardır: servis et-; servis yap- gibi). Eyle-, kıl- ve yap- fiileri de et- fiiline paralel işlev gören geçişli yardımcı fiillerdir. Bunların kullanımında en yaygın olanı “yapmak” tır: âlem yap-, askerlik yap-, ayırım yap-, tatil yap-, park yap-, hareket yap-... gibi (Korkmaz 2003: 794). Ancak artık et- yardımcı eylemiyle kalıplaşmış olan kullanımları “yap-“ yardımcı eylemiyle kullanmaya çalışmak da mümkün değildir. Affet- yerine af yapmak, “Teşekkür et-“ yerine “teşekkür yap-“ kullanılamaz. Bununla birlikte günlük dilde iki yardımcı fiille de kullanımı olan isimlerin iki fiille birlikte kullanılmasında bir sakınca yoktur: kahvaltı yap-/et-; park yap-/et-, hata yap-/et-, yolculuk yap-/et-, analiz yap-/et-, dans et-/yap-, pazarlık et-/ yap- ... gibi. TDK sözlüğünde bazılarının “etmek” bazılarının ise sadece yapmak yardımcı eylemiyle verilmiş olması bu isimlerin sadece bu yardımcı eylemlerle

kullanılabileceği anlamını taşımamaktadır. Özellikle bu iki yardımcı fiili de alan ve yaygın şekilde kullanılan isimlerin bir listesi hazırlanmalı ve mümkünse TDK sözlüğüne de bu konuya dair bir not eklenmelidir.

Yap- fiilinin esas fiil göreviyle kullanıldığı cümlelerde “meydana getirmek, üretmek” anlamı esas olduğundan “kahve yap-, yemek yap-, ses yap-“ örneklerinde esas fiil olarak kullanıldığı bilinmekle birlikte artık bu isimlerin yap- eylemiyle kalıplaşma eğilimi gösterdiği de göz önünde bulundurulmalıdır. Kalıplaşmış olma ve birlikte kullanılma eğilimi göstermenin de birleşik fiil olma şartlarından biri olarak sayıldığı ve ileriki dönemlerde bu fiillerin de birleşik fiil kapsamında değerlendirileceği öngörülmektedir.

Eski Anadolu Türkçesi döneminde “eyle-“ fiili yardımcı fiil olarak yaygın olarak kullanılmıştır. Kullanımı daha sonraki dönemlerde azalmış olan fiilin Türkiye Türkçesinde pek kullanılmadığı, sadece bazı eskimiş şekillerde ve halk ağzında yaşadığı, bu fiille yeni birleşiklerin kurulmadığı görülmektedir. Yerine et- yardımcı fiili tercih edilen eyle-, kimi çağdaş lehçelerde mevcudiyetini sürdürmektedir (Herkmen, 2010:247). Et- yardımcı eyleminin yerine yap- yardımcı eyleminin kullanılması da bir hata değildir. Yardımcı eylemler, günlük konuşma dilindeki değişime paralel olarak zaman içerisinde yerini başka bir eyleme bırakabilmekte (eylemek yerine etmek yardımcı eyleminin geçişi gibi) veya yöresel farklı kullanımlarla karşılaşılabilir (Ege’de kurallı birleşik fiillerden koy- yardımcı eyleminin daha fazla kullanılması gibi: oturadur/ oturakoy). Bu sebep et- ve yap- yardımcı eylemlerinin hangi şartlarda birbirlerinin yerini tuttuğu meselesinin ayrıca incelenmesi gerekmektedir.

Türkçenin yabancı dil olarak öğretiminde birleşik fiiller, öğrencilere temel seviyede genellikle kalıp ifadeler olarak öğretilmektedir. İleri seviyedeki öğrencilere “yap-“ fiilinin de bir yardımcı eylem olduğu sezdirilmeli ve “et-“ veya “kıl-“ gibi diğer yardımcı eylemlerle kalıplaşmış isimlerin, farklı yardımcı fiillerle kullanılamayacağı (namaz yap- fiilinin olmayacağı) belirtilmelidir.

KAYNAKÇA

- Baydar, Turgut. (2013). İsim + Yardımcı Fiil Şeklinde Oluşan Birleşik Fiiller Üzerine. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 49: 55-66.
- Banguoğlu, Tahsin. (2004). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgegil, M. Kaya. (1963). *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Güzel İstanbul Matbaası.
- Boeschoten, Hendrik. (2003). Yapmak Neden Etmek Yerine Kullanılıyor -Tarihsel Bir Bakış-. (çev. M. Y. Özezen). *Türkbilig*. 5, 149-156.
- Çepni, Salih. (2007). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*. Pegem A Yay.
- Doğan, Aksan. (2017). Türkiye Türkçesinde Yardımcı Fiiller Üzerine Değerlendirmeler. *International Journal of Language Academy Volume 5(7)*:192- 221.
- Ediskun, Haydar. (2010). *Türk Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ergin, Muharrem (1989). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yay.
- Güneş, Sezai. (1995). *Türk Dil Bilgisi*. İzmir.
- Herkmen, Dilek (2010). "Eyle-" Yardımcı Fiili. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*,3(12) :238-249.
- Kaplankıran İbrahim., Kumsar Erdem (2020). Et- Yardımcı Fiiliyle Oluşturulan Birleşik Fiillerin Türkçe Dil Öğretim Ders Kitaplarındaki Sıklığı Üzerine (Yedi İklim Türkçe ve Yeni Hitit Türkçe temel düzey a1-a2). *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 8 (23): 294-313.
- Kaptan, Saim (1998). *Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri*. Tekışık Yay.
- Karabeyoğlu, Adnan Rüştü (2008). *Türkiye Türkçesinde (ad+fiil birleşmelerinde) Yardımcı Fiiller*. İstanbul: Beşir Kitabevi.
- Karadavut, Arda (2015). Türkiye Türkçesinde At- Fiilinin Yardımcı Fiil Olarak Kullanımı. *The International Conference On The Changing World And Social Research I (Icwsr'2015 – Vienna)*.
- Karasar, Niyazi (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Karahan, Leyla (2004). *Türkçede Söz Dizimi*. Ankara: Akçağ Yay.
- Korkmaz, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi grameri -Şekil Bilgisi*. Ankara: TDK Yay.
- Nazarov, Zafar (2005). Türkiye Türkçesinde Yardımcı Fiillerin Leksik-Gramer Özellikleri. *TAED*, 28, 83-89.
- Özkan, Mustafa (2000). *Türk dilinin gelişme alanları ve eski Anadolu Türkçesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Öztürk, Jale (2007). Dilimizde "-maya (-mağa) başlamak" Yapısında Bir Birleşik Fiilden Söz Edilebilir Mi?. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. (VII): 111-120.

Şişman, R. Şenay (2019). Bir İsim ve Bir Yardımcı Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller: -Fahrî'nin Husrev u Şîrîn (2317b-4683b) örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 12 (62):230-243.

Topaloğlu, Ahmet (1989). *Dilbilgisi Terimler Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Zülfikar, Hamza (2005). Doğru Yazalım, Doğru Konuşalım. *Türk Dili*.

Zülfikar, Hamza (2009). Düünden Bugüne Türkçe (Türkçede kaç yardımcı fiil var?). *Türk Dili*, 689, 435-44.